

Yaşamaq istəyən adam

Qulu Xəlilli zəif əsər haqqında güzəştə getməyi millətə xəyanət hesab edirdi

Sözünün yiyəsi, mühazirələrindən doyulmayan, heç kimin cəsarət edib deyə bilmədiklərini deyən, riyakarlıq bilməyən, bir sifəti, yazılarında, söhbətlərində də düşündüyünü dila gətirən və bunun ona neçəyə başa gələcəyini fikirləşməyən, həqiqəti insanların üzünə şax deməyi bacaran adam. Yaxınlarının dediyinə görə, Qulu Xəlillinin (Qulu Xəlilov) yerində və məqamında olan cəsarəti onu hamiya sevdirdi. Səmimi, qərəzsiz tənqidçi hamının xoşuna gəldi. Qulu müəllim, öz təbirinə desək, zəhmətin kürəsində bərkimmiş insan idi. O, işgüzar insanları həmişə teqdir edər, təbəli, süst adamları tənqid atəşinə tutardı.

Dolu bədənlı, qaynar baxışlı qırıvım saçlı Qulu Xəlilli tez-tez Azərbaycan Televiziyyasında "Xəbərlər" programının axşam buraxılışından sonra efiye gedən publisistik verilişlərə çıxırı. Alovlu, gözəl çıxışlarına görə insanlar onu sevirdi. Şəxsi və peşəkar keyfiyyətlərinə görə müasirleri tərəfindən "Koroğlu topuzu", "Babek qılıncı" bənzətmələri ilə səciyyələndirilirdi.

Gənclərimizə örnək olacaq qəhrəmanımız yazıçı, publisist, tənqidçi, ədəbiyyatşunas, filologiya elmləri doktoru, professor,

məktəbi orada oxuyur və ali məktəbə hazırlaşır. Azərbaycan Dövlət Universitetinin jurnalistika fakültəsinə fərqlənmə diplomu ile bitirib aspiranturaya qəbul olur. Daha sonra Yazıçılar Birliyində "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində işə başlayır. Yazıçılar Birliyində işləyəndə herbi xidmətə çağırılsa da, səhətli ucbatından gedə bilmir. Universitet illərində güləşde de meşq olur. Heç kim onu yixa bilməsə de, döyüş əsnasında nefesi tengiyir, tez yorulur. Bu, xəstəliyin göstəricisi idi, amma onu haqlayacaq bu xəstəlikdən hələ ki, xəbəri yox idi. İşə başlığı, özünü təsdiqləmək imkanı qazandığı vaxt ağır xəstəliyə düber olduğunu üzə çıxır. 1954-cü ilin payızında xəstəlik onu üstələyir və 1955-ci ilde diaqnozu qoyulur: qaraciyərin exnakoku. Bu xəstəlik həle kiçik yaşlarından həyat seviyyəsini aşağı, aile şəraitinin pis olması ilə bağlı idi. Onu tənənələrin sözlərinə görə, qəhrəmanımızın çəkdiyi hər bir ağrıya rəğmən, neinki yaşamaq eşqi azalmır, əksinə həyatın etəklərindən dördəlli yapışır. Azərbaycanın və Moskvanın xəstəxanalarında 9 dəfə əməliyyatı girir - xəstəlikdən tamamilə qurtulmaq ümidi ilə... Amma hər dəfə de çabaları boşuna gedir.

"Yaşamaq isteyirəm" povestində:

"Bu dəftəri yazmaya bilməzdim. Yazmasayıdım, elə hesab edin ki, bağımı çatıldır. Mənim cami 30 yaşım var. 24 yaşım dan xəstəxanala düşmüşəm. Ürəyimin bir çox dərdlərini, arzularını, həyatımın bəzi lövhələrini bu dəftərdə görə bilərsiniz. Xəstəlikle mübarizə davam edir. Əger mən bu mübarizədə hələk olsam, qoy mənim yerimə ölümə qarşı bu dəftər döyüşün". Moskva, 1955.

EVİNƏ GEDƏN TƏLƏBƏLƏRİN HAMISINI YEDİZDİRİB YOLA SALARMIS

Xəstəlik onu nə qədər üstələsə də, meğlub olmur. 30-40 yaşlarından başlayaraq ömrünün sonuna qədər xəstəlikdən eziyyət çekir. Yaradılışına, yaşayış-yaratmağına isə davam edir. 1959-cu ilde naməzidliyə dissertasiyasını vaxtindən 6 ay əvvəl müdafiə edir və elmlər naməzidi adını alır. Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyində işləməyə başlayır. Burada çalışdığı müddətdə isə doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir. Həmçinin filologiya fakültəsində dərs deməyə başlayır.

Tələbələrini sevməklə yanaşı, onlara həmişə qayıçı göstərib, lazımlı olanda tərəflərini də saxlayır. Qızı Rəna Xəlillinin mətbuatla verdiyi açıqlamaya görə, atası onlara gedən heç bir tələbəni ac yola sal-

mayıb: "Kim ki, atamın tələbəsi olub hansısa iş üçün bize gelirdi, bizim evda çörək yeməmiş getməzdi. Atamın tələbəlik illeri çox ağır vaxtlara təsadüf edib. Buna görə tələbələrindən birini də evdən yemek yeməmiş yola salmazmış. Həyat yoldaşına da deyərmiş ki, otaqdan çıxaq, uşaq sərbəst, doyunca yeyə bilsin".

Q.Xəlillinin evdəki otağı kitabxanamı xatırladardı. Hətta bəzən qəhrəmanımız saatları otaqdan çıxmaz, dissertantları ilə berabər işləyirmiş.

SİZİ KƏSMƏK SU İÇİMİ KİMİDİR?

Tələbəsi Faiq Qismətəoğlu yazar:

"Auditoriyaya girirdi və sonra da özünəməxsus bir görkəm alıb qasıları çatıldı. Sonra da deyərdi ki, əgər mən siz "kəsmək" istəsem, bu, su içimi kimi bir şeydir. Deyərəm ki, gedin "Şamo"nu başdan-ayağa oxuyun. Amma size deyirəm ki, Hüseyn Cavid oxumasanız, Əhməd Cavadı tanımasanız, Mikayıl Müşfiqi öyrənməsəniz, Süleyman Rəhimovu bilməsəniz gələcəkdə axsayacaqsınız. Yazı-pozu adamı elinə qələm götürüb nə isə yazmaq istəyən bütün genç edibləri, o cümlədən adını sadaladığım yazarları tanımlıdır. Bunları oxumayan, bunları öyrənməyən tələbəyə barmağımı kəssələr, də qiymət yanan deyiləm".

Dərs oxumaq baredə tələbələrinə güzəştə getməsə də, həmişə onların yanında olub. Tələbəsi Faiq Qismətəogluun dediyinə görə, onun "Ədəbiyyat və incəsənət" qəzetində "Dekan dekan olsə..." sərlövhəli yazısı o vaxt böyük əks-sədaya səbəb olub: "Qulu müəllim həmin yazida tələbə-müəl-

lim münasibətindən danışırı. O, tələbəni müdafiə edirdi, yaxşı oxuyanın haqqını özüne qaytarmaq isteyirdi və tələbəni incident müəllimlərə təsvan edirdi. O vaxt hər kişinin işi deyildi ki, müəllimi qoyub tələbəni müdafiə etsin. Amma Qulu müəllim əzazil, tələbəni incident müəllimləri mühakimə edir, onları haqqın yolu na qaytarmaq isteyirdi. Qulu müəllim harada olubsa, harada işləyibse, orada həmişə halallıq, haqq-ədalət olub və işe vicdani münasibət bəsləyib".

"NƏ XAHİŞİN OLSA, EDƏRƏM, ANCAQ BU XAHİŞİ ETMƏ"

Q.Xəlilli 40-dan çox müxtəlif səpkidə kitab, mindən çox məqələ müəllifi idi. 1953-cü ildən mətbuatda həm də tənqidçi kimi fealiyyətə başlayıb. Özünü ədəbiyyatının qara fəhləsi adlandırdı. Onun üçün əsas məqsəd Azərbaycan ədəbiyyatının toxunulmazlığı, inkişafı idi.

Qızı Rəna Xəlillinin sözlərinə görə, Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında ele bər tamaşa olmazmış ki, atası onun ilkin baxışında iştirak etməsin: "Orada tamaşaları qoyulan yazıçıların hamısı, aktyorlar belə məhz atamın o tamaşa haqqında dediklərini gözləyirdilər. Bilirdilər ki, atamın heç bir sözündə qərez yoxdur".

Qulu Xəlillinin bacısının yoldaşı Şirin Quliyevin dediyinə görə, bəzən şair və yazıçılar barədə Qulu müəllimdən müsbət rəy yazmasının xahiş edəndə onun cavabı belə olarmış: "Nə xahiş olsa, de, edərəm,ancaq bu xahişi etmə".

Qulu müəllim söhbətlərində zəif əsər haqqında güzəştə getməyi millətə xəyanət hesab etdiyini deyirdi.

Qulu Xəlilli həm də yazıçı idi. Ağır exnakok xəstəliyi ilə çarpışa-çarşışa "Yaşamaq isteyirəm", "Ömrün baharı", "Atam və mən", "Qulun yaman kişi nedə", "Məlek xala" kimi roman, povest və həkayelerində bir-birindən maraqlı, unudulmaz bədii obrazlar yaratmışdı.

"HƏYAT EŞQI OLMASA, İNSAN ÖZÜNÜ, QAMƏTİN ÇƏTİN DÜZƏLDƏR"

Ömrünün sonlarına yaxın televiziya müsahibələrinin birində deyirdi: "Allah mənə bir yaratmaq, yaşatmaq arzusunu verə... Həyat eşqi olmasa, insan özünü, qamətini çətin düzəldər. Heç yaralı ağac da özünü düzəldə bilmez".

Oğlu Azər Xəlilovun dediklərindən aydın olur ki, Qulu Xəlilli öz vəsiyyəti ilə Şağanda bir qayanın yanında dəfn olunur: "Mənə deyirəm ki, kaş qəbrim ya sildirm qayaların arasında yerləşdiridi, ya da buzluğın içinde olardı".

1995-ci ildə, 65 yaşında xəstəlikle çarpışa-çarşışa rehmətə gəden Q.Xəlillini ikinci Fəxri Xiyabanda dəfn etmək qərara alınسا da, vəsiyyətini və ailəsinin istəyinə nəzərə alıb onu öz atasının yanında - Xəzər rayonunun Şağan qəsəbəsindəki qəbiristanlığında dəfn ediblər. Məzarı qayaların arasında düşüb.

P.S: Yazida internet materiallarından istifadə edilib

əməkdar mədəniyyət işçisi, əməkdar elm xadimi Qulu Xəlillinin həyat hekayəsinə birləşdə nəzər salaq.

"ATA, MƏN ÇOBAN DEYİLDİM"

1930-cu ildə indiki Ermənistan SSR-nin Sisyan rayonunun Qızılıcq kəndində sadə kəndli ailəsində anadan olub. 1948-ci ildə ailəsi ilə birləşdə məcburən Ağcabədi rayonunun Poladlı kəndində köçürüllər. Ailədə 9 uşaq olublar. Böyük övlad kimi bacı-qardaşlarını böyütmək, onların qayğısına qalmaq atası ilə yanaşı, onun da üzərinə düşüb. İlk övlad olan Qulu hələ balacaçıqdan çox eziyyətə düşər. Atası Qasım kişi dolanışq üçün dağdan arana enəndə evin bütün yükü yene onun üzərinə düşürdü. Sevgisi ilə yanaşı, ona qəribə bir qəddarlıqla yanaşan atasının qorxusu da bir yandan eziyyət verib. Öz həyatından bəhs edən "Yaşamaq isteyirəm" kitabında da qəhrəmanımızın keçdiyi yol eksini təpib: "Ata, mən çoban deyildim. Amma sen məndən böyük adam kimi hər şey tələb edirdin. Yadimdادر, kənddə qoyuna gedəndə məni məcbur edirdin ki, arıq yabımızı da qoyunla birge otarım. Halbuki atla qoyunun bir yerdə otlaması mümkün deyil. Bir gün sürüünü arxaca qaytaranda atı tapmadım. Məni hədəledin ki, atı tapmasan, evə gelme. Mən də qurdquşdan qorxa-qorxa, kol-kos ayağımı cira-cira nə qəder axtardımsa, bir şey çıxmadi. Qorxudan evə gəlmədim. Qoşa ağacın yanındakı kalafadada doşan kimi qışlıq qaldım. Gecədən xeyli keçmiş gördüm ki, atı unudub məni gəzirən. Lap yaxınlığında o tərəf bu tərəfə neçə dəfə qışqıra-qışqıra keçdiñə, hay vermedim. Bilmədim, məni döymək üçün axtarardin, yoxsa evə aparmaq üçün..."

9 DƏFƏ ƏMƏLİYYATA GİRİR

Q.Xəlillinin ilkin əmək fealiyyəti çobanlıq olub. Hətta uşaq olmasına baxmayaqaraq, bu işinə görə medalla da mükafatlandırılıb. Amma içərisindəki elmə həvəs ona elə bir təkan vermişdi ki, təhsil almaya bilməzdi. Ağcabədi dən Ağdarma gələrək orta

Lalə MUSAQIZI